

A black and white photograph of Astrid Lindgren, a Swedish author, standing in a library. She is wearing a dark, long-sleeved cardigan over a white collared shirt with a decorative brooch at the neck. Her hair is styled in a short, wavy bob. She is looking upwards and to the right with a thoughtful expression. The background consists of bookshelves filled with books, slightly out of focus. The entire image has a teal color cast.

1939
—
1945

Astrid
Lindgren
Sotapäiväkirjat

WSOY

Astrid Lindgren

Sotapäiväkirjat 1939–1945

ESIPUHE

Kerstin Ekman

JÄLKISANAT

Karin Nyman

SUOMENTANUT

Kari Koski

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Ruotsinkielinen alkuteos Krigsdagböcker 1939–1945
Copyright © Text: Astrid Lindgren/Saltkråkan AB 2015
Copyright © Reproduction of the diaries:
Andrea Davis Kronlund, Kungliga biblioteket, Stockholm
Copyright © Photographs Saltkråkan

First published in 2015 by Salikon Förlag, Sweden

For more information about Astrid Lindgren, see www.astridlindgren.com

All foreign rights are handled by Saltkråkan AB, Lidingö, Sweden.

For more information, please contact info@saltkrakan.se

Suomennoksen © wsoy ja Kari Koski 2016

ISBN 978-951-0-41481-1

PAINETTU EU:SSA

Astrid Lindgren 1930-luvulla.

vo
vii arma
slagna p

Luoja auttakoon meidän poloista hulluuden valtaamaa planeettaamme!

nd hjälpe
av varvet
landet!

Esipuhe

*Aurinko paistaa, on lämmintä ja kaunista,
maa voisi olla ihana paikka elää.*

NÄIN KIRJOITTI ASTRID LINDGREN kolmantena syyskuuta 1939. Hän jatkoi: *Tänään kello 11 Englanti julisti Saksalle sodan, samoin Ranska, siitä en tiedä tarkkaa kellonaikaa.* Astrid ei halunnut arvailla, sillä nyt kaiken täytyi mennä oikein. Kun Saksa tunkeutui Puolaan ensimmäisenä syyskuuta, hän päätti ryhtyä seuraamaan sotatapahtumia päiväkirjassaan. Ehkä hän uskoi sodan loppuvan pian. Mutta hän pääsi lopettamaan sotapäiväkirjansa vasta uutenavuotena 1946.

Päivää ennen kuin Astrid teki ensimmäisen päiväkirjamerkintänsä, hän oli istunut ystävättärensä kanssa Vasaparkenissa sättimässä Hitleriä osaamatta aavistaakaan, että tulisi sota. Seuraavana päivänä sota oli tosiasia. Hän ryhtyi hamstraamaan saippuaa, kaa-kaota ja voita. Hänen merkinnöissään kerrotaan totta kai sota-ajan arjesta keskiluokkaisessa perheessä, joka asuu Vasastanissa lastensa kanssa. Mutta samalla päiväkirja oli myös suurhanke, jossa kurkotettiin kauas perhe-elämän ulkopuolelle.

Yleensä sotapäiväkirjoja laaditaan esikunnissa ja kentällä taistelevissa joukko-osastoissa. Niihin merkitään karttoja operaatioista sekä kirjataan taistelukuvauskuksia ja havaintoja, ja myöhempi historiankirjoitus perustuu paljolti niihin. Tuntuu hurjalta ajatella, että 32-vuotias kahden lapsen äiti ja konttoristi otti tosissaan harteilleen samanlaisen tehtävän, joskin vain itseään varten ja pysyäkseen selvillä siitä mitä tapahtuu.

Kirjailija hän ei ollut, ei ainakaan siinä mielessä että olisi saanut yhtään kirjaa julkaistuksi. Peppi Pitkätossusta kertovaa kirjaa, joka

tekisi hänestä maailmankuulun, ei ollut vielä kirjoitettu. Silti hän kirjoittaa sotapäiväkirjaansa kuin oikea kirjailija. Hänellä on kunnianhimoa, ahkeruutta ja voimakas tahto. Ja mikä tärkeintä: hän on jo löytänyt aivan oman kielensä. Päiväkirja on eloisaa tekstiä, joka vilisee humoristisia oivalluksia myös raportoidessaan mitä traagisimmista ja pelottavimmista asioista. Hän puhuu »omasta kullankäytöstämme Hitleristä» ehkä hälventääkseen pelkoa ja uhkaa ironian keinoin. Tapaninpäivänä 1941 hän kirjoittaa, että japanilaiset »rellestävät Tyynellämerellä». He ovat myös aikeissa kulkea Götan kanavan kautta, mikä oli sota-ajalle tyypillistä huulenheittoa. Siihen aikaan kerrottiin paljon vitsejä, ja joitakin muistan myös itse omasta lapsuudestani. Pyöräkauppiaamme Katrineholmossa laittoi esille ison kyltin, jossa luki:

»HIT LER OCH SKJUTER ALLA SINA CYKLAR FÖR REN-GÖRING»

[Tänne hymyillen kaikki työntävät pyöränsä pesuun; lihavoituna: Hitler ampuu Göringin]

Astrid Lindgren kirjoittaa: »Harmi ettei kukaan ammu Hitleriä.» Sotaa vastaan voitiin taistella myös iloisella mielellä. »Oonkohan mä ihan höperö kun pidän punasia pöksyjä kun Olle on kuollu», hän siteeraa smoolantilaispiikaa unohtettuaan kirjoittaa tärkeästä tapahtumasta. Sota kaikessa vakavuudessaan vaatii huolellisuutta ja jatkuvaa raportointia, mutta mikään ei näytä sammuttavan hänen huumorintajuaan. Hän ei koskaan unohtanut omaa Smoolantiaan edes asuessaan Vulcanusgatan 12:ssa Atlas-kortteleissa eikä silloinkaan, kun perhe oli muuttanut Dalagatan 46:een, jossa hän asui lopun elämäänsä.

Mutta hänen kielensä tavoitti väkevän ilmaisuvoimaisena myös kaikki kauheet, joita Euroopassa tapahtui noina vuosina. Tammi-kuussa 1943 hän liimasi päiväkirjaansa lehtileikkeen Göringin pitämästä puheesta ja kommentoi sitä:

Ajatella että jollakulla on otsaa mennä sanomaan Saksan onnettomalle, kärsineelle kansalle jotain sellaista että »kuluneet kymmenen vuotta ovat osoittaneet, millainen voima maailmankatsomukseemme sisältyy ja mil-

laisia siunauksia se pystyy tarjoamaan». Mietinpähän vain, mitä Saksan kansa oikeastaan ajattelee ja tuntee näiden kansallissosialismin »siunausten» äärellä. On tuhoisa sota, joka tappaa nuorison parhaimmiston, lähes kaikkien kansojen vihaa ja halveksuntaa, hätää ja kurjuutta, hirvittäviä hyökkäyksiä puolustuskyvyttömien ihmisten kimppuun, kansan, eritoten nuorison, määrätietoista tyhmistämistä ja raaistamista, miehitettyjen maiden asukkaiden sekä ruumiillista että henkistä kiduttamista, ilmiantojärjestelmiä, perhe-elämän rikkomista, uskonnon hävittämistä, »kuolinapua» parantumattomasti sairaille ja vajaamielisille, rakkauden alentamista silkaksi siittämiseksi, kaikkien muualta maailmasta tulevien uutisten pimittämistä ja – elleivät kaikki merkit petä – koko Saksan kansan täydellinen romahdus ei kovinkaan kaukaisessa tulevaisuudessa. Ei ole muuta mahdollisuutta kuin että monet saksalaiset alkavat vähitellen tajuta, kuinka perusteellisesti Führer ja muut johtajat ovat huiputtaneet heitä.

Näillä sanoilla Astrid tuomitsee diktatuurin harjoittaman terrorin, mutta samalla niistä nousee vahvasti esiin hänen kulttuurikäsitöksensä, jota hän vaali lopun ikäänsä. Olkoonkin että tässä sitä kuvataan sen pimeän puolen kautta.

Sotapäiväkirja on hyvin vaativa hanke, jonka pyrkimyksenä on raportoida sodasta niin kattavasti kuin vain suinkin on mahdollista. Iltaisin hän jää leikkelemään lehdistä artikkeleita, pikku-uutisia ja kuvia. Hän käyttää karttoja sekä sotatapahtumien kuvaamiseen että ymmärtämiseen. Joskus hän liimaa niitä päiväkirjaankin:

Oheinen ty pistetty kartta on tässä vain osoittamassa, miten pieni poloinen Ruotsi sijaitsee Saksan puristusotteessa aivan kuin Sveitsikin. Ja siitä piittaamatta haukumme Saksaa kuin kahlekoirat, niin me kuin Sveitsikin. Alkuperäisessä muodossaan kartan tarkoitus oli osoittaa, kuinka tavattoman harvat Euroopan maat ovat onnistuneet pysyttelemään sodan ulkopuolella: Ruotsi, Sveitsi, Espanja, Portugali ja Eire.

Kuinka moni kahden lapsen äiti Ruotsissa tiesi syksyllä 1943, mitkä maat olivat sodassa ja mitkä olivat säästyneet siltä? Kuinka moni ruot-

salainen oli perillä Tyynenmeren sotatapahtumista ja sotamarsalkka Montgomeryn ja Rommelin kaksintaistelusta Pohjois-Afrikassa? Helmikuussa 1942 Astrid Lindgren raportoi sodasta Tyynellämerellä hyvin huolestuneena mutta terävästi ja yksityiskohtaisesti analysoiden.

Hän haluaa oppia ymmärtämään sotaa laajemminkin kuin vain nykyajassa, ja siksi hän lukee vuonna 1941 Furusundissa yleistä historiaa kesken kesän huvitusten samaan aikaan kun tykit jylsivät yli Ahvenanmeren. Suomen sota-ajan historia koskettaa häntä hyvin voimakkaasti, ja hän lukee Håkan Mörnen *Kunnian latua* samaan aikaan André Maurois'n *Frankrikes tragedin* kanssa.

Vuoteen 1940 asti Astrid Lindgren oli uurastanut asianajotoimistossa kaikessa rauhassa avioeropapereiden ja irtaimistokauppojen parissa, mutta nyt hän siirtyi uuteen työhön. Hän oli työskennellyt jonkin aikaa kriminologi Harry Södermanin palveluksessa, ja tämä suositteli häntä salaiseen valmiustyöhön, josta hän ei saanut oikeastaan edes kirjoittaa eikä puhua. Hän ja hänen läheinen hyvä ystävänsä Anne-Marie Fries työskentelivät yhdessä useamman tuhannen tarkastajan kanssa viranomaisten perustamassa kirjesensuurissa. Sen tarkoituksena oli estää sekä maanpetoksellista toimintaa että turhaa löpöttelyä, josta saattaisi koitua vahinkoa. Työssään hän pääsi seuraamaan läheltä, miten ihmiset kokivat sodan sekä siltä säästyneessä Ruotsissa että miehitetyissä maissa. Kirjeitähän tuli myös ulkomailta. Sotapäiväkirjassa, jota ei lukenut kukaan muu kuin hän itse, hän siteeraa toisinaan katkelmia kirjeistä. Niissä on koskettavia silminnäkökertomuksia sodan uhreilta, varsinkin juutalaisilta siviileiltä.

Anne-Marie Fries ja Astrid kutsuivat kirjeiden lukemista törkyhommaksi. Heidän kummankaan mielestä ei ollut oikein soveliasta lukea toisten kirjeitä. Kun kuulin heidän puhuvan asiasta 1970-luvulla, kaikki se oli jo kaukaista menneisyyttä, ja he vitsailivat ronskisti kirjeiden eroottisesta suorapuheisuudesta. Kasarmeillahan elettiin kovassa puutteessa, ja sotajermuilla riitti vientiä.

Ystävyys Friesin perheen kanssa oli Astridille hyvin tärkeä. Hän piti koko ikänsä yhtä lapsuudenystävänsä Anne-Marien kanssa. Toukokuussa 1940, kun Hitler oli alistamassa valtaansa koko Euroopan, Astrid ei voinut olla murehtimatta, kuinka maata taas häpäistiin:

Illalla kävin ulkona Anne-Marien ja Stellanin kanssa. Kävelimme Stora Essingenin ympäri täysikuun valossa ja tunsimme lehmuksenkukkien ja tuomen nappujen tuoksun. Ihanaa, ihanaa! Mutta saksalaiset etenevät pikamarssia; mikään ei voi pysäyttää heitä.

Ruotsin perheenemännille sota merkitsi niukempaa arkea ja sopeutumista säännöstelyyn. Silloin käytettiin jopa niin sanottua kuivasampoota, jota harjattiin hiuksiin, kun kuuman veden saanti oli katkaistu. Lapset lähetettiin kauppaan säännöstelykorteista leikattujen kuponkien kanssa. Äidit »saivat haltuunsa» tavaroita, kuten munia ja laittomasti teurastettuja sikoja. Isäni oli sitä mieltä, ettei pitäisi hamstrata. Kaikilla piti olla samat säännöt. Mutta äiti ei tainnut olla ainoa joka tinki periaatteista. Myös Astrid Lindgren hamstrasi. Hän osti kilokaupalla munia ja säilöi ne. Minua hirvitti kotona mennä kellariin hakemaan munia isosta Höganäsin ruukusta, joka oli täynnä harmaata, hyytelömäistä vesilasia.

Lindgreneillä meni itse asiassa hyvin. Sturen tulot Motormännens Riksförbundissa kasvoivat, kun Sture nimitettiin johtajaksi. Lapsuudenkodista Näsistä lähetettiin rahaa ja aina joulun alla myös elintarvikkeita. Kun heillä vietettiin joulua, hän tunsu »aivan läpitunkevaa kiitollisuutta siitä että tämä on edelleenkin mahdollista ja että elämme niin rauhallisessa maailmankolkassa».

Hän uskoo, että vaikeampia päiviä on vielä luvassa ja kirjoittaa-kin niin. Ehkä hän ajattelee saksalaisten tunkeutuvan maahan, niin kuin Norjaan ja Tanskaankin, mutta sitten kun sota on käytännössä ohi, hänet yllättääkin suuri henkilökohtainen suru.

Minulla on aina ollut tapana kirjoittaa vähän siitä, mitä viime kerran jälkeen on tapahtunut. Nyt voin vain kirjoittaa: maanvyöry on haudannut elämäni, ja istun nyt yksin ja viluissani. Haluaisin yrittää odotella parempia aikoja, mutta entä jos parempia aikoja ei vain tule! Kaikesta huolimatta yritän pakottaa itseni kirjoittamaan vähän myös siitä mitä maailmassa tapahtuu.

Ja niin hän jatkaa kertomalla, kuinka venäläiset etenevät Baltiassa ja liittoutuneet Normandiassa. Edes yksityinen maanvyöry ei pysty tukahduttamaan hänen sitkeyttään ja velvollisuudentuntoista työtään päiväkirjan parissa.

Täällä Ruotsissa on syksyllä 2014 keskusteltu siitä, paljonko ruotsalaiset oikeastaan tiesivät juutalaisten tilanteesta natsien valtakaudella. Keskitysleireistä meillä ei tiedetty yhtään mitään ennen kuin liittoutuneet pääsivät avaamaan ne. Näin väittää Jan Guillou *Suuri vuosisata*-romaanisarjansa neljännessä osassa, ja tästä väitteestä hän on pitänyt tiukasti kiinni yhä kiivaammaksi yltyneessä julkisessa keskustelussa ja saanut tietysti osakseen voimakasta kritiikkiä. Myös Astrid Lindgrenin sotapäiväkirja puhuu vahvasti häntä vastaan. Luulenpa, että suurena sitaattien ystävänä Astrid Lindgren olisi kommentoinut asiaa Vänrikki Stoolin sanoin: »Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin.»

Marraskuussa 1940 hän kirjoittaa Oranienburgin ja Buchenwaldin keskitysleireistä. Hän on jo aiemmin seurannut hyvin tarkkaan juutalaisten kohtaloita; hän lukee niistä sanomalehdistä. Vuonna 1941 Beridarebangatanilla toimivan kirjakaupan ikkunaan kiinnitetään kyltti. Siinä lukee: »Juutalaisilta ja puolijuutalaisilta pääsy kielletty.» Paikalle kerääntyy väkijoukko ja syntyy »hirveä metakka», hän kirjoittaa. Ylikäskynhaltijanvirasto puuttuu asiaan mutta kehottaa vain hyvin varovaisin sanankääntein kirjakauppiasta sijoittamaan kyltin siten, ettei se näy kadulle. Saksan lähetystöä pelättiin nähtävästi yhtä paljon kuin vihaisia väkijoukkoja.

Tapaninpäivänä 1941 Astrid liimaa päiväkirjaan leikkeen *SE*-lehdessä, jonka reportaasissa käsitellään erityisesti juutalaisten tilannetta Puolassa. Kuvassa näkyy naisia, jotka pitävät keltaista daavidintähteä, ja raitiovaunu, jossa on erityinen vaunuosasto juutalaisille. Toukokuussa 1942 hän lukee Erich Maria Remarquen pakolaiskirjaa *Liebe deinen Nächsten [Rakasta lähimmäistäsi]*, jossa kuvataan juutalaispakolaisten tilannetta: »Se on hirveää, ja itse voin työssäni todeta, että se pitää paikkansa.» Ja tämä työ on siis kirjesensuurissa.

Hän kirjoittaa 6. elokuuta 1943: »Viha ei lopu samana päivänä kuin rauha solmitaan, ne, joiden läheiset on kidutettu hengiltä Sak-

san keskitysleireissä, eivät unohda mitään vain siksi että tulee rauha.» Hän kirjoittaa Tanskan juutalaisia uhkaavista kuljetuksista ja joukkopaosta pienveneillä Skooneen. Huhtikuussa 1944 hän liimaa päiväkirjaan Ivar Harrien arvostelun Stefan Szenden kirjasta *Den siste juden från Polen* [Puolan viimeinen juutalainen]. Hän ei epäröi hetkeäkään, etteivätkö kuvaukset Puolan juutalaisten kohtelusta pidä paikkaansa, koska hän oli juuri lukenut Stefan Tadeusz Norwidin kirjan *Landet utan Quisling* [Maa ilman Quislingia], ja tiedot kauheuksista ovat yhtäläisiä.

Oli siis mahdollista ottaa selvää kaikesta siitä mistä emme muka olisi tienneet yhtään mitään. Kahden lapsen äidiltä ja konttoristilta se kävi lukemalla lehtiä ja kirjoja. Niistä hän pystyi seuraamaan kokonaisuutta. Kirjesensuurissa hän sai lukeakseen yksityisten ihmisten todistajanlausuntoja.

Kun sota näyttää viimeinkin lähestyvän loppuaan huhtikuussa 1945, häneltä kuluu joka ilta useita tunteja siihen että hän leikkaa lehdistä kaiken minkä haluaa mukaan. Hän kirjoittaa, että etenkin iltapäivälehdet kunnostautuvat Saksan keskitysleirien karneilla kuvauksilla; hän ei halua ottaa kaikkea päiväkirjaansa ja kirjoittaa: »Mielestäni Saksasta huokuu kuuma veren haju ja kammottava perikadon tuntu. Se on kuin Untergang des Abendlandes.»

Sota tosiaankin päättyy 7. toukokuuta 1945, ja koko Tukholma juhlii rauhan huumassa iloisen sekasorron vallassa. Astrid Lindgren antaa pojalleen Lasselle kaksikruunun juhlimiseen, ja tämä ryntää väkijoukon sekaan. Pikkusisko Karin saa kruunun ja juhlistaa rauhaa ostamalla karkkia. »Good old Winston, oikeastaan hän voitti tämän sodan», lukee päiväkirjassa. Ja: »Minä pelkään venäläisiä.»

Tämä kommunistisen Neuvostoliiton-pelko – hän kutsuu Neuvostoliittoa koko ajan Venäjäksi – nousee esiin kautta koko sota-päiväkirjan. Häntä huolettavat tietysti ennen kaikkea Suomen koetelemukset. Kun Neuvostoliitto ja Saksa sopivat alueiden jaosta ja aiemmista liittolaisista tulee vihollisia vuonna 1941, hän kirjoittaa: »Kansallissosialismi ja bolševismi ovat kuin kaksi hirmuliskoa toistensa kimpussa.»

Toinen tuhoutuisi sodan loppuvaiheissa ja toinen eläisi aina vuoteen 1989. Nyt voimme kuitenkin nähdä, että niiden opit ja ihmiskuva elävät edelleenkin. Astrid Lindgrenin kuvaus hirmulis-koista ennakoi jo Katlan pelottavaa hahmoa. Demokratiaan niin sisä- kuin ulkopuoleltakin kohdistuvat uhkat ovat edelleenkin ole-
massa.

Mutta toukokuussa 1945 on joka tapauksessa rauha, ja nyt Astrid sallii itsensä lukea Churchillin nuoruudesta. Hän ei kirjoita mitään siitä, kun kaksi atomipommia pudotetaan Hiroshimaan ja Nagasa-kiin. Mietin, mitä hänen tyttärensä Karin mahtoi kuvitella atomi-pommin olevan. Minä kysyin omalta äidiltäni, ja hän näytti puura-siaa, jonka sisällä oli sokerinkorviketta, ja heilutti sitä niin että pie-net tabletit kalisivat. Se on hyvin pieni pommii, äiti selitti, mutta sen sisällä on pieniä atomeja, jotka voivat räjäyttää koko maailman.

Astrid Lindgren päättää sotapäiväkirjansa uudenvuodenaattona 1945 sanoihin:

Vuosi 1945 toi tullessaan kaksi merkittävää asiaa. Rauhan toisen maa-ilmansodan jälkeen ja atomipommin. Mietinpähän vain, mitä tulevai-suudessa sanotaan atomipommista, merkitseekö se kokonaan uutta aika-kautta ihmiskunnan elämässä vai ei. Rauhaan ei auta juuri tuudittau-tua, sen ylle lankeaa atomipommin varjo.

Lukiessani olen miettinyt paljon yhtä asiaa. Miltä tämä sotapäivä-kirja olisi näyttänyt, jos sen olisi kirjoittanut mies? Joukkojen mai-hinnousuja, vallattuja sillanpääasemia, suurkaupunkien mattopom-mituksia – kaikki tämä olisi tietysti ollut mukana, samoin loputto-mat rauhanneuvottelut ja kyvyttömyys päästä sopuun. Entä olisiko saippuaa ja kaakaoon, joita hamstrattiin sodan ensimmäisenä päi-vänä, kiinnitetty mitään huomiota? Ehkäpä – mutta hyvin tuomitse-vaan sävyyn, jos isäni olisi ollut merkintöjä kirjoittamassa.

Entäpä pikku Karinin pelko sodan aikana? Joka sai hänet aivan tolaltaan heti kun hänen äitinsä oli poissa pari tuntia, olisiko sitä kuvattu päiväkirjassa?

Lapset, aina lapset, omat ja kaikki ne, jotka näkivät nälkää tai jou-
tuivat murhatuiksi sodan aikana. Paljonkohan heille olisi jäänyt tilaa
miehen kertomuksessa? Mutta ehkä miehuus ja naiseus ovat pelkkiä
konstruktioita. Astrid Lindgrenin vahvassa, monisärmäisessä persoo-
nallisuudessa ainakin näkyvät molemmat puolet.

Hänen elämäntarinaansa on usein maalailtu hyvin voimakkain
värein. Hänet haluttiin nähdä sekä onnettomampana että vahvem-
panakin kuin me muut. Kun hän oli melkein seitsemänkymmentä-
vuotias ja häntä kuvailtiin maailmankuuluna merkkihenkilönä, hän
yritti tasapainottaa kuvaa sanavalmiuden ja ironian keinoin. Jos elä-
mäntarinasta valitaan vain dramaattiset puolet, se ei ole tosi. Hänhän
oli myös uuttera kustannustoimittaja, joka oli hyvin tärkeä omille
kirjailijoilleen. Hän myös luki ahkerasti aikalaiskirjallisuutta Sam-
fundet De Nion palkinnon jakamista varten.

Hänen älyllinen vireytensä, tiedonhalunsa ja kriittinen terä-
vänäköisyytensä tulivat minulle hyvin tutuiksi siltä ajalta 1970- ja
1980-luvuilla, kun toimimme yhdessä De Niossa. Mutta niitä on
tuotu harvoin esiin hänen dramaattisesta elämästään luodussa julki-
sessa kuvassa. Kuitenkin juuri hänen terävä älynsä auttoi häntä saat-
tamaan mittavan sotapäiväkirjahankkeen päätökseen. Tämän vuoksi
päiväkirja ei ole pelkästään elävä kuvaus sodasta vaan myös Astrid
Lindgrenistä sellaisena kuin hän oli ja millaisena hän tosiaan myös
pysyi.

Kerstin Ekman

Toimituksen esipuhe

ASTRID LINDGRENIN TUTUSSA kotiosoitteessa Dalagatan 46:ssa Tukholmassa oli 17 nahkakantista päiväkirjaa, joita säilytettiin vuoteen 2013 saakka pyykkikorina käytetyssä pärekorissa. Nämä päiväkirjat ovat vuosilta 1939–1945, ja itse hän kutsui niitä Sotapäiväkirjoiksi. Nyt ne tuodaan ensimmäistä kertaa yleisön luettaviksi.

Samalla lienee paikallaan pari sanaa kirjan julkaisemista edeltäneistä työvaiheista.

Lindgrenin merkintöjen joukossa on runsaasti ruotsalaisista sanoma- ja viikkolehdistä leikeltäjä artikkeleita. Päiväkirjan sivujen välissä on myös kopioita kirjeistä Astrid Lindgrenin ajalta turvallisuuspalvelun postintarkastuslaitoksen (Allmänna säkerhetstjänstens postkontrollanstalt eli Pka) palveluksessa.

Lindgrenin päivämerkinnät on julkaistu lyhentämättöminä. Päiväkirjat on kirjoittanut puhtaaksi Astrid Lindgrenin tytär Karin Nyman. Valokuvatuista aukeamista näkyy, että käsiala on helppoluukuista ja virhetulkintojen vaara näin ollen pieni.

Pyrkimyksenä on ollut säilyttää alkuperäisten päiväkirjojen yleisilme ja oikeinkirjoitus, ja siksi vanhemmat paikannimet ja murteelliset erityispiirteet on säilytetty sellaisinaan ilman erillisiä kommentteja. Välimerkkien käyttöä ja kirjoitusvirheitä on korjattu ja päivämäärien ilmaisu tapaa ja lyhenteitä yhdenmukaistettu. Tekstiin on tehty myös muutamia vähäisiä poistoja lukemisen helpottamiseksi. Kirjan loppuun on lisätty henkilöhakemisto.

Aineiston laajuuden vuoksi kaikkia lehtileikkeitä ei ole ollut mahdollista ottaa mukaan kirjaan. Lähtökohtana on ollut ottaa mukaan vain artikkeleita, joita Lindgren kommentoi tekstissään. Lehtileik-

keet on pyritty nimeämään mahdollisuuksien mukaan. Suuri osa on kuitenkin vaillinaisia tai katkelmallisia, mikä on vaikeuttanut työtä. Siksi lukijaa rohkaistaankin tekemään omia tutkimuksia!

Kuvat ovat pääasiassa peräisin Lindgrenin perheen arkistosta.

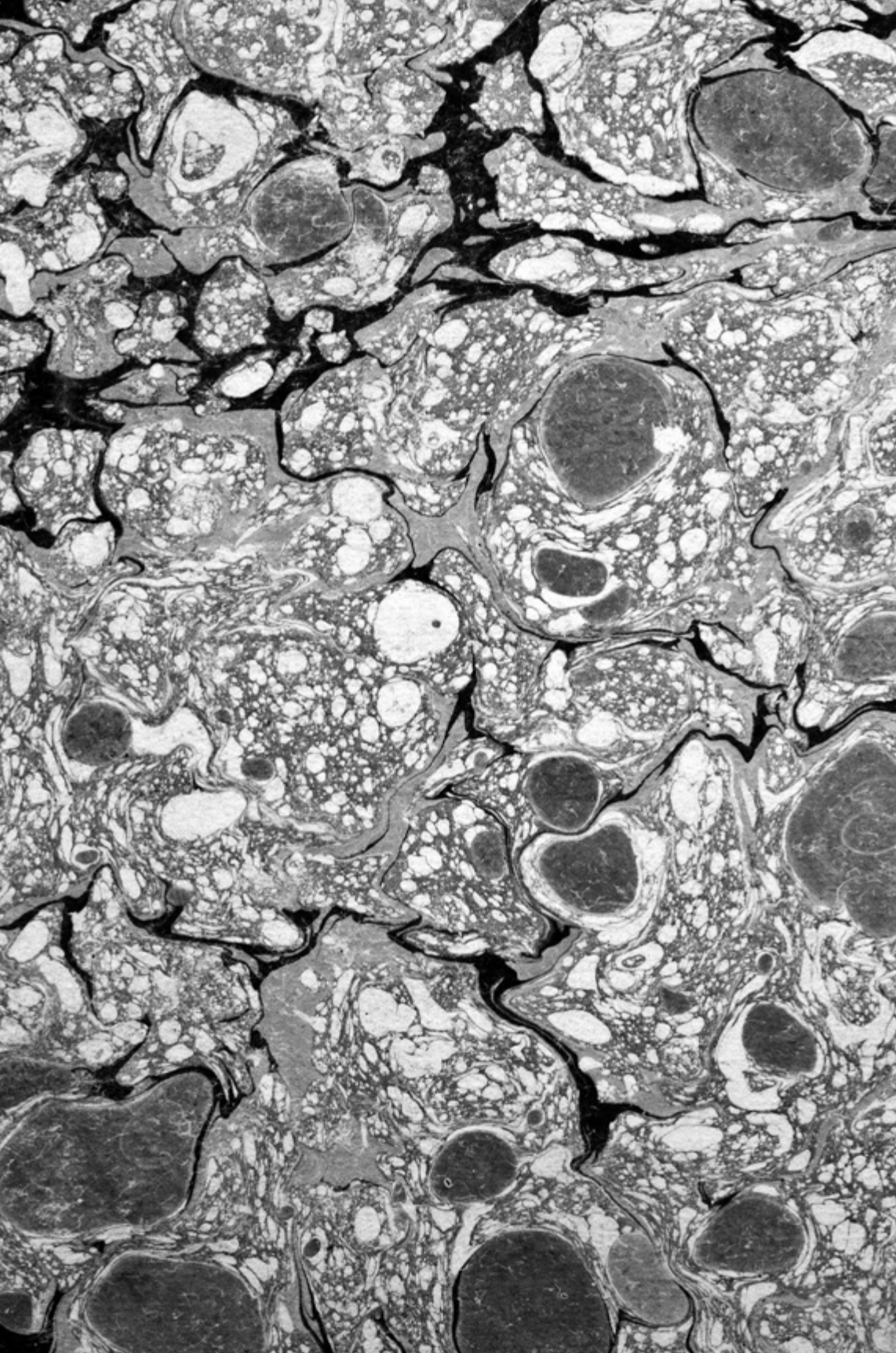
Suomentajan ja kustantajan lisäys

Ruotsinkielisessä alkuteoksessa mukana olleista päiväkirjansivujen valokuvajäljennöksistä on suomennokseen otettu runsaat puolet. Ne on sijoitettu aikajärjestyksessä päiväkirjamerkintöjen kohdalle ja kahteen liitteeseen.

Mukaan otetut päiväkirjansivut on valittu sekä suomalaista lukijaa kiinnostavan aiheen että jäljennösten visuaalisuuden mukaan. Näin lukija pääsee perehtymään kirjailijan käsialaan ja keskeisiin leh-tileikkeisiin.

Myös Astrid Lindgrenin päivätyössään Pka:ssa kopioimat kirjeet on sijoitettu aikajärjestyksessä päiväkirjamerkintöjen joukkoon.

Sekä toimitus- että suomennosvaiheessa hakasulkeisiin on lisätty selityksiä kohtiin, joissa ne on katsottu tarpeellisiksi tekstin ymmärtämisen kannalta. Toimituksen hakasulkeita ei pidä sekoittaa Lindgrenin omiin, sulkeissa esitettyihin huomautuksiin.

The background of the entire page is a detailed marbled paper pattern. It features a complex, organic design with swirling, cell-like shapes in various shades of gray, black, and white. The patterns resemble biological cells or abstract organic forms, creating a rich, textured visual field.

VUOSI

I939

Sture ja Astrid Vulcanusgatanilla 1939.

I. syyskuuta 1939

VOI! SOTA ALKOI TÄNÄÄN. Kukaan ei tahdo uskoa sitä. Eilen ilta-päivällä istuin Elsa Gullanderin kanssa Vasaparkenissa, ja lapset juoksentelivat ympärillämme leikkimässä. Siinä me haukuimme lep-poisaan sävyyn Hitleriä ja ajattelimme yksissä tuumin, ettei sotaa taida tullakaan – ja sitten tänään! Saksalaiset pommittivat aikai-sin aamulla useita Puolan kaupunkeja ja tunkeutuivat maahan joka suunnalta. Olen mahdollisimman pitkään yrittänyt välttää kaiken-laista hamstrausta, mutta tänään ostin pikkuisen kaakaota, vähän teetä ja jotain muutakin.

Kammottava alakulo on laskeutunut kaiken ja kaikkien ylle. Radiosta tulee uutisia säännöllisin väliajoin pitkin päivää. Useita asevelvollisia on kutsuttu palvelukseen. Yksityisautoilu on kielletty. Luoja auttakoon meidän poloista hulluuden valtaamaa planeet-taamme!

2. syyskuuta

Synkkä, synkkä päivä! Luin sotaa koskevia tiedoksiantoja siinä uskossa, että Sture kutsuttaisiin sotaväkeen, mutta ei häntä loppujen lopuksi kutsuttukaan. Sen sijaan lukemattomat muut joutuvat tänään ja huo-menna lähtemään kotoa. Vallitsee »korotettu valmiustila». Uskoma-tonta hamstraamista, mikäli lehtiä on uskominen. Ihmiset ostavat eri-toten kahvia, saippuaa, suopaa ja mausteita. Sokeria kuuluu olevan maassa 1 ¼ vuoden tarpeiksi, mutta jos ihmiset eivät voi olla kerää-mättä varastoja, siitä taitaa silti tulla pula. Ruokakaupassa ei tänään ollut kiloakaan sokeria saatavilla (mutta sitä tulee tietysti lisää).

Kun saavuin kahvikauppaan tarkoituksenani ostaa täysin luvalli-nen ¼ kilon kahvipaketti, ovella oli ilmoitus: »Suljettu. Kahvi lop-punut tältä päivältä.»

On Lasten Päivä, voi millainen Lasten Päivä! Menin iltapäivällä puistoon Karinin kanssa, ja juuri silloin huomasin ilmoituksen, että vuonna 1898 syntyneet miehet on kutsuttu palvelukseen. [Sture oli syntynyt vuonna 1898.] Yritin lukea lehteä sillä aikaa kun Karin laski liukumäkeä, mutten pystynyt, istuin vain itku kurkussa.

Ihmiset näyttävät suunnilleen samalta kuin ennenkin, vain hie-
man synkemmiltä. Kaikkialla puhutaan sodasta, myös ihmiset jotka
eivät tunne toisiaan.

3. syyskuuta

Aurinko paistaa, on lämmintä ja kaunista, maa voisi olla ihana paikka elää. Tänä kello 11 Englanti julisti Saksalle sodan, samoin Ranska, siitä en tiedä tarkkaa kellonaikaa. Saksa oli saanut Englannilta uhka-
vaatimuksen, jonka mukaan sen piti kello 11:een mennessä ilmoittaa olevansa valmis vetämään joukkonsa Puolasta ja aloittamaan neu-
vottelut, jolloin tunkeutumista Puolaan katsottaisiin läpi sormien. Siihen ei ollut saapunut minkäänlaista vastausta kello yhteentoista mennessä, ja kuten Chamberlain julisti puheessaan Englannin kan-
salle sunnuntaina puolelta päivin, maa on näin ollen sodassa Sak-
san kanssa.

»Vastuu on yhden ainoan miehen harteilla», Chamberlain oli lau-
sunut Englannin parlamentissa. Ja kyllähän historian tuomio Adolf
Hitleristä tulee olemaan hirveä – jos tästä nyt syttyy uusi maailman-
sota. Monet uskovat, että edessä on kerta kaikkiaan valkoisen rodun
ja sivilisaation tuho.

Jo nyt hallitukset kiistelevät siitä, kenen syytä kaikki on. Saksa
väittää, että Puola hyökkäsi ensin ja että puolalaiset kuvittelevat voi-
vansa tehdä mitä tahansa Englannin ja Ranskan takuiden turvin.
Mutta täällä Ruotsissa ei voi päätyä muulle kannalle kuin että Hit-
ler *haluaa* sotaa tai ettei hän ainakaan voi välttää sitä menettämättä
arvoaltaansa. Chamberlain on selvästikin pyrkinyt tekemään kaik-
kensa rauhan säilyttämiseksi; Münchenissä hän antoi periksi ainoas-
taan sen vuoksi. Tällä kertaa Hitler vaati Danzigia ja Puolan käytävää,
mutta pohjimmiltaan hän haluaa varmaan hallita koko maailmaa.

Kuinka Italia ja Venäjä suhtautuvat tähän kaikkeen? Puolalaisten tietojen mukaan sodan kaksi ensimmäistä päivää ovat vaatineet Puolassa 1 500 ihmisen hengen.

4. *syyskuuta*

Anne-Marie oli illalla käymässä, eikä meillä varmaan koskaan ole ollut synkempää tapaamista. Me *yritimme* puhua muusta kuin sodasta, mutta se oli mahdotonta. Lopuksi otimme konjakit, jotta tulisimme vähän iloisemmalle tuulelle, mutta ei se auttanut.

Suuri englantilainen matkustaja-alus, jolla on 1400 henkeä, on joutunut saksalaisten torpedoimaksi, mutta he *kiistävät* tehneensä sen ja väittävät, että aluksen on täytynyt ajaa miinaan. Mutta tuskinpa englantilaiset ovat mitään miinoja laskeneet Skotlannin luoteispuolelle. Luullakseni kaikki matkustajat pelastettiin (60 sai surmansa, ei, useampia 128?), ja pelastajien joukossa oli Southern Crossillaan seilannut Wenner-Gren, joka oli huvimatalla mukanaan valtavat määrät hamstrattua öljyä. Hän on saanut lehdistöltä melkoisesti haukkuja mielettömästä hamstrailustaan.

Englantilaiset ovat tehneet pommituslennon Saksan ylle ja pudottaneet – eivät pommeja vaan lentolehtisiä, joissa ilmoitetaan, ettei Englannin kansa halua sotaan Saksan kansaa vaan pelkäänsä natsihallitusta vastaan. Englantilaiset kai toivovat, että Saksassa tulisi valankumous. Joka tapauksessa se ärsyttää Hitleriä, joka on määrännyt kuritushuonetta niille, jotka kuuntelevat ulkomaista radiota, ja peräti kuolemantuomiota niille, jotka levittävät ulkomaisesta radiosta saamia tietoja muille kansalaisille.

Tuntemattomasta lentokoneesta peräisin oleva pommi on pudonnut Esbjergiin pienessä rauhallisessa Tanskassa, tuhonnut talon ja surmannut kaksi ihmistä, joista toinen oli nainen.

Tukholman bussiliikennettä rajoitetaan huomisesta alkaen. Kadut näyttävät jo kovin autioilta, kun yksityisautoilla on kielletty ajamista.

Järjestin tänään keittiön nurkkaukseen oman pienen hamstrausvaraston toimitettavaksi edelleen vintille. Siihen kuuluu 2 kg hienoa

sokeria, 1 kg palasokeria, 3 kg riisiryynettä, 1 kg perunajauhoja, 1 ½ kiloa kahvia eri purkeissa, 2 kg suopaa, 2 pakettia Persiliä [pyykinpesuainetta; suom.], 3 saippuaa, 5 pakettia kaakaota, 4 pakettia teetä ja vähän mausteita. Yritän pikkuhiljaa hankkia siihen vähän lisää, sillä hinnat nousevat varmaan pian. Karin huusi eilen illalla vettä, kun hän oli mennyt nukkumaan. »Vettä meidän ei kai sentään tarvitse säästää.» Hän luuli, että eläisimme vedellä ja hillolla, jos sota syttyy.

5. syyskuuta

Chamberlain puhui radiossa Saksan kansalle – joka ei saa kuunnella.

Länsirintamalla ei tapahdu edelleenkään mitään. Mutta Puolan Saksa meinaa nutistaa ihan kokonaan.

Ostin kenkiä itselleni ja lapsille ennen kuin hinnat ehtivät nousta: kahdet kengät Karinille 12:50 pari, yhdet Lasselle 19:50 kruunulla ja yhdet minulle 22:50 kruunulla.

6. syyskuuta

Ranskalaisten väitetään pystyttäneen länsirintamalle kyltin: »Me emme ammu.» Ja saksalaisten vastanneen omissaan: »Emme mekään!» Mutta tuo ei taida pitää paikkaansa.

Huomisesta alkaen myös kuorma-autoliikennettä rajoitetaan.

7. syyskuuta

Šipkansolassa rauha maassa. Mutta saksalaiset ovat pian Varsovassa.

8. syyskuuta

Niin, jo tänään he saapuivat sinne. Voi poloista Puolaa! Puolalaiset väittävät, että jos saksalaiset onnistuvat valtaamaan Varsovan, se merkitsee että viimeinenkin puolalaissotilas on kaatunut.